

16)

't VAARTLAND

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

Doedelzakmuziek voor de intrede van Sinterklaas.

SINTERKLAASNUMMER

1979 ● 7e jaargang ● Nummer 4

Verantwoordelijk uitgever : Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek

Raad van Beheer van de Heemkundige Kring van het Vaartland

Algemeen voorzitter :

Diane Muysoms-De Boeck, Groene laan 29 E, 2660 Willebroek

Ondervoorzitter en Redaktiesekretaris :

Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek

Heemkundig voorzitter :

Jos De Keersmaecker, Mechelse steenweg 319, 2662 Blaasveld

Sekretaris :

Louis Schurmans, Stationsstraat 3, 2260 Willebroek

Penningmeester :

Lucienne Cuvelier-Mertens, Tisseltse steenweg 82, 2660 Willebroek

Onthaal :

Clem Distelmans-Brems, Rollierstraat 15, 2660 Willebroek

Leden :

Dirk Binon, St.-Katharinastraat 182, 2658 Ruisbroek

François Cooreman, Oostdijk 43, 2668 Tisselt

Tony De Herdt, Dendermondse steenweg 3, 2660 Willebroek

Frans Emmerechts, Hoge heide 14, 2660 Willebroek

Marcel Janssens, Dendermondse steenweg 111 C2, 2660 Willebroek

Flor Jordaens, Kerkstraat 62, 2658 Ruisbroek

Prof. Herman Mertens, de Mérodestraat 18, 2800 Mechelen

Flor Segers, Eikerlandstraat 20, 2658 Ruisbroek

Ere-bestuursleden :

Jan De Wit, Tisseltbaan 13, 2801 Heffen

Tine Rabhooy, Dendermondse steenweg 3, 2660 Willebroek

Van de « speciale nummers », door de Heemkundige Kring uitgegeven, zijn ondermeer nog voorradig :

1973	Nr 1	Vaartnummer	50 F
1973	Nr 4	Boerenkrijgnummer	50 F
1975	Nr 3	Grävernummer	50 F
1976	Nr 2	Molennummer	50 F
1976	Nr 3	Blaasveldnummer	100 F

Deze speciale nummers worden u hoogstens één week **na storting van het verschuldigde bedrag** op postrekening 000-0529394-65 van Karel De Decker te Willebroek toegestuurd. (Attentie ! Dit nummer enkel gebruiken wanneer u vroeger verschenen nummers wenst !)

't Vaartland

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland vzw. Jaarabonnement 1979 : 200 F. Over te schrijven op rek. 403-1037811-81 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Alle korrespondentie omtrent dit blad is te richten aan Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek. Tel. 031) 86 77 07.

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Prijs van dit nummer : 60 F.

JOS VAN DEN BERGH

BLAASVELDSTRAAT 99

— TISSELT

4.000 M2 TOONZAAL

MEUBELN

KEUKENS MICKO

UIT SYMPATHIE

**van
dyck**

Fa. G. VAN DYCK - VANDEPLAS

Aug. Van Landeghemstraat 41-43-45

2660 WILLEBROEK

Tel. (031) 86 60 82

- Broeken — Rokken — Jurken — Bloezen — Vesten — Pulls
- Bad-, Strand- en Vrijetijdskleding
- Lingerie — Kousen (Dames - Heren - Kinderen)
- Huislinnen — Donsdekens
- Naaiboetiek — Stoffen — Patronen

Heb je al een BROEKVENTJE
(DE specialiteit van het Vaartland) geproefd ?

Heb je « BLAASVELD MIJN DORP »
van Freddie Moeremans al gelezen ?

Moet je eens doen ?

BROOD- en BANKETBAKKERIJ

F. MOEREMANS-MOONS

Dorpstraat 47 — BLAASVELD — Tel. (031) 86 73 18

Aan huis bestelling.

EIGENAAR WORDEN ?

DAT GAAT MET HET WOONPLAN VAN DE

GENERALE BANKMAATSCHAPPIJ

VAN LANDEGHEMSTRAAT 66

WILLEBROEK

SCHOENHANDEL

't MODERN SCHOENTJE

J. VAN BALLART-VAN ROMPAEY

A. Van Landeghemstraat 89

2660 WILLEBROEK

Tel. (031) 86 63 50

OFFICIEEL VERDELER

VOLKSWAGEN - AUDI

Steeds de volledige gamma in voorraad

Garage VISSERS p.v.b.a.

B. T. W. 400 788 657

TOONZAAL GEOPEND TOT 20 UUR

Koningin Astridlaan 7-9 2 6 5 9 B R E E N D O N K

Tel. (031) 86 86 10 en 86 64 70

TAVERNE — RESTAURANT

't Spaans Hof

AUTOSTRADE — BREENDONK

UIT SYMPATHIE

G. STOOP - PELEMAN

BOUWERS - HERBOUWERS

Op vloeren leeft men.

Zóveel hygiënischer zijn marmervloeren.

Daarom : EIS KWALITEITSEKERHEID !

STANDING DOOR KWALITEIT !

RODAL p. v. b. a.

VLOERENFABRIEK VAN NOORD-WEST-BRABANT

Meiselaan 52 2921 NIEUWENRODE

Tel. (015) 71 13 59 en 71 14 37

met haar 4 afdelingen :

- VLOEREN
- FAIENCE
- CEMENTDALLEN 30/30
- SILEX WASBETON

Vraag steeds RODAL-materialen
aan handelaar en vloerder van uw streek.

SINTER KLAAS, NOBELEN BAAS

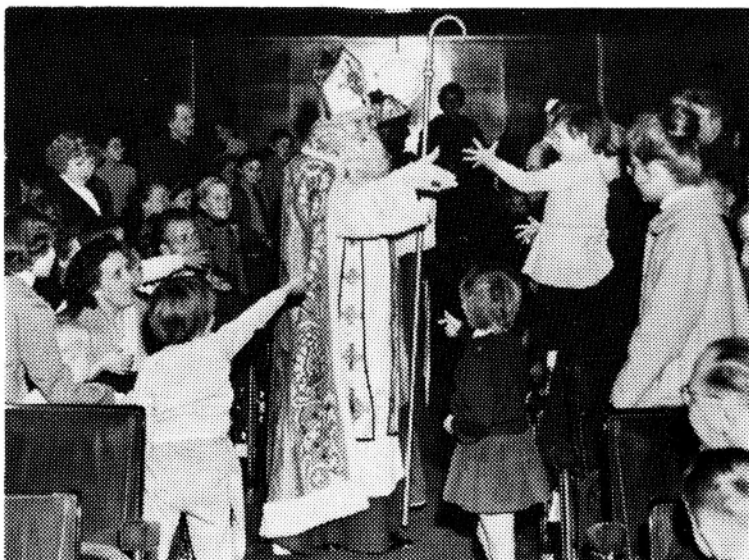
St. NIKLAAS DE HEILIGE MAN.

Sint Niklaas of Sinterklaas is zonder twijfel de meest gevierde heilige, niet alleen bij ons, maar in de ganse westerse wereld : Katholiek-protestants of grieks-orthodox. Zijn naamfeest bleef steeds geëerd en gevierd en heeft tot nog toe niets van zijn populariteit verloren.

Zestien eeuwen zijn vervlogen sinds de dood van de heilige man, wiens wonderbare leven aanleiding gaf tot het scheppen van talrijke legenden en wiens herinnering nog met het huidige leven nauw verbonden blijft. St. Niklaas van Myra werd geboren te Patara in Lycië, Klein Azië als zoon van welstellende ouders. Later zou hij gans zijn hebben en houden aan de arme sukkelaars uitdelen. Hij stierf vermoedelijk op 6 december 343. In de traditie van St. Niklaas leeft niet één **persoon**, maar wel één **figuur** voort, een mengsel, een synkretisme van twee verschillende geschiedkundige personages : hij zelf en de abt Niklaas van Lido, overl. op 10 december 564. Uit beider leven is de figuur van de wonderdoener gegroeid, die reeds in de VIIe eeuw in de griekse kerk haar intrede deed en die in de IX eeuw zulke grote betekenis kreeg, dat zij de populariteit van al de andere heiligen overtrof, zegt Jan de Schuyter.

LEGENDEN.

Rond de figuur van St. Nikolaas zijn zeer veel legenden geweven, doch de meeste zijn een variante op één van de drie meest gekende. De eerste hiervan is de « **Stratelatenlegende** », waarin verhaald wordt dat drie officieren die ten onrechte door keizer Konstantijn in de kerker waren geworpen - door St. Niklaas werden gered.

De kleintjes en de indrukwekkende Sint !

Volgende legenden zijn : De legende der graanschepen — de legende van de ontvoerde jongeling — de legende van de rover van het St. Niklaasbeeld — de legende van St. Niklaas en de duivel — de legende van de Kristen Man en de Jood, — de kelklegende — het kind in de waskuip — de legende van de versmoorde knaap — de legende van de drie schamele meisjes. — De bekendste legende is echter deze van de drie kinderen, die naar een verre school gingen om te leren. De tocht was evenwel vermoeiend en onheilspellend weder maakten hen bevreesd. Aan een eenzame woning gingen ze derhalve kloppen en vroegen om gastvrijheid voor een enkele nacht. Het toeval had hen geleid naar een huis van gierige, bitsige en kinderhatende ouderlingen, waarvan de man grommend de vraag om onderdak weigerde. Maar de vrouw wierp een vrekige blik op de goede kleding en fluisterde : « Ziet gij dan niet dat zij wellicht rijk moeten zijn ? » en riep hun binnen te komen. Gedurende de nacht brachten ze de kinderen om het leven en om hun misdaad te verbergen, sneden ze de kinderen in lappen en stukken, en stopten ze de macabere boel in een houten vat.

Enige tijd later klopte een bedelaar met lange baard aan de huisdeur en vroeg om wat avondeten met wat vlees.

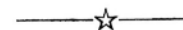
- « Wij hebben geen vlees in huis », antwoordden de ouwe deugnieten.
- « Jawel, zegde de vreemdeling, gij hebt een heel vat vers vlees in uwe kelder ; brengt het ».

Bevreesd brachten zij het ; de vreemde raakte de stukjes vlees aan en . . . de kinderen stonden terug levend in de waskuip. De vreemde was inderdaad niemand anders dan Sint Niklaas, de verklede alziende, de vriend der kinderen en de straffer der boosdoeners.

Het is ook op dit thema van deze laatste legende dat de figuur van de Sint het meest wordt afgebeeld — zo op Santjes — Mannekenbladen — bedevaartvaantjes als op kunstwerken.

Deze vier ideeën : alziendheid - anonimiteit, bestraffen der deugnieten en belonen van de kinderen, zijn konstanten die in de St. Niklaaskultus bleven voortleven.

Zo is St. Niklaas de heilige die in al die legenden rond zijn figuur geweven hulp verleent of redding brengt.

VERSPREIDING VAN ZIJN EREDIENST.

Als heilige uit het Oosten stond St. Niklaas reeds in de VIe en VIIe eeuw hoog aangeschreven in de griekse kerk. Een grieks Sint Niklaasleven, geschreven tussen 900 en 1050 getuigt : « Het Westen, zowel als het Oosten, bezingt en prijst hem. Er is geen volk, geen land, geen vlek, geen eiland, al ware het in de verstafgelegen streken der wereld, waar men zijn naam niet vereert - en waar voor hem geen kerken werden gesticht. » -

Door de verhalen van de terugkerende Kruisvaarders en zee-lieden werd hij ook goed in Europa bekend. Toen de Turken in Myra meester waren, werd zijn graf helemaal verwaarloosd. Italiaanse kooplieden roofden zijn gebeente en brachten het over naar Bari in Zuid-Italië. Dat gebeurde op 8 mei 1087. - Deze stad werd het centrum van de Sint-Niklaaskult en is dit nog heden. Het is sedertdien dat zijn verering als een niet te stelpen vloed over Europa trok. Zijn naamfeest was een geboden heiligdag. Kerken en kapellen en dan zeker in de havensteden werden hem toegewijd, zoals voor geen andere Sint. Alleen in België zijn er 106 die zijn naam dragen, en waar hij ook meestendeels de parochiepatroon werd. In onze onmiddellijke nabijheid hebben we de St. Niklaaskerk te Mechelen - Niel - Leest en Willebroek, waarvan heden het 800-Jarig bestaan wordt gevierd (1180-1980). Nu nog bestaat de St. Niklaas-Schuttersgilde. Het beeld van haar patroonheilige staat nog in de St. Niklaaskerk en op de kuip van de predikstoel ziet men hem eveneens afgebeeld met de drie kinderen. —

Het was in de Xlle en Xllle eeuw dat zijn kultus voorgoed in de Nederlanden gevestigd en verspreid geraakte. Uitwijkende Vlamingen en andere Nederlanders naar Oostland vertrokken niet zonder hun Nikolaas mede te nemen - en zouden zijn verering verder dragen, - tot zelfs in de Nieuwe Wereld.

In het bisdom Münster was er al een St. Niklaaskerk vóór 1087. Reeds Ludger noemde enkele kerken naar hem. De eerste moet rond 789, ten tijde van Karel de Grote, zijn opgericht, nl. te Billerbeck bij de bron van de Berkel. - In Duitsland begon de verering van St. Niklaas onder keizer Otto II en Reginhald, bisschop van Eichstadt †991. Hij schreef een leven van St. Niklaas in latijnse verzen. — In Rusland, dat hem ook tot zijn patroon koos, was zijn verering zo groot dat er in elk gezin een St. Niklaas-ikone aan de muur hing. Men was ervan overtuigd dat de grote Sint op een molensteen uit Italië in Rusland was toegekomen. Daaraan twijfelen was gevaarlijk.

In Spanje en Frankrijk en ook in Engeland was reeds vroeg de St. Niklaasverering verspreid. — Het feest der scholieren — en kinderbisschop speelde een hoofdrol. In 1360 vinden wij in een rekening van Dordrecht dat op deze dag de scholieren niet alleen werden onthaald, maar ook vakantie kregen op **St. her Nyclaes-dach**. — In 1403 worden er tevens « honinc » Claescoeck en taert aen die koor (kijnders) op hune patroon St. Nyclaes » uitgedeeld. In de kerk werd de H. Mis op zijn Naamdag met bijzondere ceremoniën gevierd en met een eigen « proprium » en lofzangen — zoals de Sequentie, getuigend van zijn hoge macht, die hem toegeschreven werd.

Ergo pie nos exaudi
Assistentes tuae laudi
Ne subdamus hostis fraudi
Nobis fer auxilium
Nos ab omni Malo ducas
Via recta nos conducas
Post hanc vitam nos inducas
Ad aeterna gaudia.

In Amsterdam dat tot de huidige dag een echte St. Niklaasstad mag genoemd worden, werd daarna onder het geroffel der trommels, het geblaas en getoeter der stadsmuzikanten — nog een tocht begonnen met paap, zangmeesters en scholieren in koorleding naar het « Kleyn St. Nicolaesken » in de « Nieuwe Zijds ». Na het zingen van een deuntje, viel men op de kniën en bad de

priester: « Dat zij door de verdiensten en gebeden van St. Nicolaas van den brandt des Helschen Viers mogten verlost worden. » — Het bleef daarbij niet. Koorknapen werden bedacht met nieuwe schoenen van 4,5 stuiver het paar zoals in 1522. In 1561 worden twee honderd « weetenbrooden » aan de armen uitgedeeld. Ook in Vlaanderen bestonden dergelijke gebruiken en werden brood-koekenmannn of klaasmannen aan de armen uitgedeeld. In Brugge noemde men dat « heetebrood ». Op St. Niklaasdag **trompten** de bakkers op eenen hoorn » om grote en kleine kinderen te verwittigen dat « het heete brood » gebakken was.

Een hele St. Niklaasdag lang zou niet volstaan om al die geplogenheden en gebruiken, volksspelen en devotiën te vertellen. Want inderdaad er kwam van alles bij te pas. Er werden daarbij optochten gehouden — St. Niklaasspelen opgevoerd. Er waren de feesten en spelen der zgn. Kinderbisschoppen. Er waren de feesten der Broederschappen. Er werden St. Niklaasmarkten gehouden, koeken en spekulazemannen gebakken. Ook de Rederijkers hebben St. Niklaas in hun spelen niet vergeten. Maar bovenal en uiteindelijk bleef het het grote Kinderfeest: de gemijterde Sint, rijdend op zijn schimmel met zwarte Piet of Nikodemus als zijn helper, die de zak droeg en de stok, de braven belonend en de stouterikken met een gard of roede bedenkend.

Dat het vieren van het St. Niklaasfeest bij die jaarlijkse uitgelaten vreugde tot buitensporigheden leidde is geen geheim. Vooral de optochten gaven aanleiding tot soms hels rumoer en zottigheden. Dit was het geval met de « Sunderklaazen » en « Ouwe Sunderklaas » op de West-friese of Wadden eilanden. Vooral op Ameland. Vermomde groepen liepen langs de straten met kletters, bellen, emmers en ander getuig, waarmee ze een hels lawaai maakten. Dit rumoer maken had nog wel een andere achtergrond, die men terugdenkt in oude germaanse tijden. Ook in Amsterdam bestond zo iets in die aard. Daar werd op 5 december « Strooiavond » gehouden en 's anderendaags was het volop kermis. Te voren gingen de « zwarte Klazen » onder groot rumoer al van buiten rond met kettingen op de straatkeien slaande, terwijl op deuren en vensters gebonsd werd en met bullebakstem uitgeschreeuwd werd: Synder ook quaje kyeren (kinderen) ? ».

De schippers en zeelieden lieten zich evenmin onbetuigd bij 't vieren van hun patroon. Joelend en schreeuwend dansten ze in gezelschap van 't vrouwvolk de ene kroeg in en de andere uit. En het bekende versje uit die tijd was niet van de lucht :

Wij zullen ons skeepke wel sturen
Al over die wilde zee

Al op Sinterclaese manieren
Soo gaet er ons soetlief mee.

De stedelijke overheden trechtten al dat gedoe, geweld, kluten ende sotternijen wel wat in zijn moderatie te houden. Doch de chagrijnige, van alle aardse plezanterie verstorven Calvinistische predikanten, was dat natuurlijk ergerlijk en een « duyvelsch gedoe » zodat ze op hun statige flikkerpoten de wacht gingen optrekken bij de vroede vaderen « Hunne Edel Achtbaren om de superstitieuse insolentiën en groote exorbitantiën op Sint Nicolaesdach en -avond pleegen te geschieden, tegen te gaan en redres in de ydelheden van genoemden dach en avondt te nemen. » — Als troost verklaarden in 1657 de burgervaders hun nog : « Met droefheyt te hebben gezien dattet weer erger was geweest als vóór desen. »

— Na de Hervorming werd er zelfs getracht met alle middelen zelfs het grote St. Niklaasfeest klein te krijgen. Ook het hele arsenaal van vervloeking der zeventiende eeuwse predikers, zegt D. J. Vande Ven, om te bewijzen dat het « Sinterklaasfeest » op een sotte en de ongefondeerde manieren een paapsche superstitie handhaafde, en dat zij die daeraen mede deden, noch niet en verstaen wat van de ware religie is. » — zou boter aan de galg gesmeerd zijn. — Het feest zou verder leven.

Maar de zeventiende eeuw kende geen genade voor Sinterklaas, zelfs de « speculaus-venten », moesten het ontgelden toen de Arnhemse overheid op 3 en 4 december 1622 een keur uitvaardigde, waarbij het bakken van Sinterklaaskoeken verboden werd, omdat deze « 't façoen van heiligen beelden hadden ». — Er is toen veel volkskunst vernietigd. — Maar nog heden is bij ons deze traditie niet verloren gegaan. — In Engeland dat ook een zeer rijke St. Niklaasverering kende, werd de viering van het feest afgeschaft door Koningin Elisabeth I.

In België bleef de St. Niklaasviering welig voortleven. Zoals we zegden werden er ook St. Niklasmarkten gehouden, zoals te Luik, waar goedkope houten poppen met bollige hoogrode wangen, vlashaar en vierkante benen verkocht werden. Ze hadden een enkel tullen hemdje aan en men noemde ze « le pope d'Anvers ». — Ook te Bree en St. Niklaas zelf werd markt gehouden. In Aarlen was er op 6 december een St. Niklaasfoor, voor verliefde jonge lieden. De jonge man die aan een meisje een geschenk op deze foor aanbood, deed daarmee zoveel als een aanzoek. Te Heusden (L) trokken de Sinterklaasmannen de baan op en gewapend met paardebellen en een doornlarestok, bezochten ze met een geldbus iedereen, die wat geven kon. Werd er genoeg munt in de bus gesmeten, dan kregen de kinderen een grote Sinterklaaskoek. Te Aalst ging men met het St. Niklaasbeeld rond de St. Maartenskerk. En te Diksmuide werd het beeld van St. Niklaas in de kerk plechtig opgesteld. Te Brugge kon men op St. Niklaasdag bij zijn

ontbijt gezegend warm brood nutten. Eertijds verkochten monniken St. Niklaasbrood tegen een pond boter. Dit brood beschermde de huizen tegen brand en bedaarde de storm, verdreef de koorts en vergemakkelijkte de kraambedden. Tenslotte genas het vee en verlostte het van hekserij.

Hoe hoog verheven en hoe geprezen St. Niklaas wel was, was het feit dat men bij St. Niklaas vloekte, en dit mocht slechts gebeuren bij zeer grote heiligen. St. Niklaas houdt ook niet van slecht weer, want :

Op Sint Niklaas regen.
Is nooit een zegen.

St. NIKLAAS — PATROONHEILIGE.

De geweldige populariteit van St. Niklaas vinden we ook terug in zijn uitgebreid patroonschap, ook van meerdere ambachten, neringen en gilden. Er is geen enkele heilige die zich met hem daarin kan meten. De meeste dezer patronaten steunen op legenden. Hij was zelfs niet alleen de patroon van eerlijke lieden maar zelfs van Joden en dieven. Hoe rijmt men dat te saam, zou men zeggen : wize - wize - bom - bom ! — Hij was aldus de patroon, zegt J. de Schuyter o.a. van :

Scholieren : (Legende der drie leergezellen, Kelklegende en legende van het ontvoerde kind).

Gvangeren en verdrukten : (Stratelatenlegende). Bij pauselijk privilege mocht de St. Niklaaskerk op de naamdag van de heilige genade aan een ter dood veroordeelde verlenen.

Voor het weebrengen van verloren goed : (Legende van de rover die zijn buit onder de bescherming van St. Niklaas gesteld had).

Bankiers : (Legende van de Jood die door een Christen bedrogen werd. In Engeland was hij ook de patroon der pandjeslui, en van de Bergen van Barmhartigheid).

Oude Kleerkopers : (Omdat St. Niklaas steeds schamele klederen droeg o.a. Dendermonde).

Meerseniërs : (Omdat zij rond de Naamdag van de heilige goede zaken deden. Inslaan van wintervoorraad en het vieren van Kerstmis en Nieuwjaar : Brugge - Antwerpen - Mechelen).

Van al de winkeliers : (Aalst - Mechelen). Hij was zo iets als een Kristelijke Mercurius.

Ververs en schilders.

Kultenstekers of wambuismakers : (Ponteis - Courtes - Pointes : in de Middeleeuwen « Culten »).

Graanhandelaars en bakkers : (Legende der graanschepen en van het vermenigvuldigen van het graan).

Verder nog :

IJzerwegers — Stoeldraaiers — Zaakverkopers (Luik) — Kuipers (de vleeskuip (Luik) — **Schrijvers en Kantoorbedienden** (Bergen) — **Advokaten en gerechtsdienaars** (Parijs, omdat de Sorbonne te Parijs onder zijn patroenschap stond — **Apothekers** (Parijs) in aandenken aan het mirakel van het heilig Manna. — **Voerlieden** (Legende van de bedrogen Jood en het overrijden van de stok, waarin het achtergehouden geld verborgen stak). — **Lakenwevers.** —

Ge ziet voor St. Niklaas bestond « den dop » niet ; hij had nog al wat rond zijn oren. Hoe de brave man dat allemaal kon flikken. Maar het is nog niet alles. Hij was ook nog een toevlucht voor meisjes op zoek naar de ware Jacob, een huwelijksmakelaar, een « hyliemaker ». Dit is natuurlijk weer in verband te brengen met de legende der drie jonge maagden. Er werden in die tijd door de bakkers speciale « speculatieventen » en « speculatielijven » gebakken. Deze speculatiekoeken werden door de meisjes aan de jongens gezonden en door de jongens aan de meisjes. Ze waren versierd met zilverpapier, linten en strikken. Ze kregen op hun beurt de naam van « hyliemakers ». Een versje uit de 18e eeuw wijst in die richting :

Sinter Nicolaes
Geef mij wat mij dient
Mijn blommeke staat nu in zijn fleur
Achtien jaren ben ik deur
Het valt mij te lang
Wil mijn lied aanhooren
Of ik moet smooeren
Al mijn leven lang.

Er waren bovendien « Marsepeinen herten » met die « Vrijsters en « Vrijers » die reeds in Brederode's tijd de plumpe « duvekaters » en « varkenskoeken » vervingen.

Tenslotte was hij de voorname patroon van **schippers en zee-lieden** en ook beschermer tegen **watersnood**, en we zegden het reeds dat ze hun patroon jaarlijks duchtig vierden. Dat herinnert ons aan de legende, toen hij de storm voorspelde en door zijn gebed de zee tot bedaren bracht. In de kapellen van Stavoren, Kampen en Amsterdam hingen de aan wal gekomen zeevaarders hun nog vochtig gewaad aan de wand als offer van dank voor hun behoud. Een gebruik dat van in de oudheid al in voege was. Dat getuigt reeds Horatius (Carmina, Lib. I, 5) :

Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo.

(En wat mij betreft, de heilige tempelwand legt door een Votieftafel getuigenis af, dat ik de natte kleren heb opgehangen ter ere van de machtige God der zee).

Nog worden griekse broodjes gebakken en in de zee geworpen. De zeelieden waren het die allerwegen de eerste kerken en kapellen ter ere van St. Niklaas hebben opgericht, want langs alle waterwegen wenste het scheepsvolk zijn Noodhelper in zijn bereik te hebben.

HET KINDERLIED OP SINT NIKLAAS.

Ook in de St. Niklaas-liedjes weerspiegelt zich de grote populariteit van de kinderheilige. Wie ze heeft opgespeurd ervaart een oneindige variatie. Er zijn er die overal worden gezongen. Andere blijven beperkt tot een bepaalde streek of dorp. Toch geven van die algemene liedjes nog bepaalde varianten. Ze getuigen soms van een jeugdige frisheid en verwoorden een ongekunstelde, kinderlijke naïviteit, originaliteit, soms verrassende humor, zelfs spotternij, zelfs angst voor de roede van zwarte Piet en begerig verlangen naar het goede dat de Sint brengen zal.

Op de vooravond van het grote kinderfeest terwijl de korfjes het holleblokske, de laars of de kous aan de schouw en gevuld met de rapen, peeën, biet en hooi, werden gesteld, klonk er het oude liedje :

Men zegt dat hij te paard gezeten
Van de ene schoorsteen op de ander vaart
Zegt kinderen, zegt, is dit niet waar ?
Hij brengt veel lekkers om te eten !
Sinter Klaas
Nobeles baas
Leg wat in mijn schoentje

Een appeltje of een citroentje
Een nootje om te kraken
Dat zal wat beter smaken.

Het was het gebruik, dikwijls een briefje voor de Sint bij te voegen. Terwijl de liedjes steeds blijven gewagen van die oude eenvoudige dingen, een appeltje, een citroentje, een nootje om te kraken, en niet evolueerden naar de moderne tijd, spreken die Sinterklaasbriefjes van meer actuele dingen, zoals in dit briefje van een jongetje :

« St. Niklaas. — Brengd van schoon speeldinge, eenen grooten trein met brugske, aan de maschiene, wagons met kapkens, die kunnen opengaan, met menschen in, en kroizementen, en veel rijls bij, een groote doze met blokken, een geweer, soldaten om naar te schieten, eene cahier, eenen plumier, eenen album voor postkaarten, een boot met een zeilke en een baaske in. »

Te Brugge, een juweel van een liedje :

Kousen en schoenen staan te pronken,
Al in de heerd.
De kinderkens slapen, dat ze ronken,
Daar komt een peerd :
't Is een peerd gelijk eenen ezel.
O heilige man,
'k Zal een deuntje voor u lezen,
Breng mij wat dan.

Hasselt :

Sinter Klaasje op zijn paard.
Met zijn schone witte baard.
Met zijn stafje in de hand.
Speculaasjes in zijn mand.
Hij rijdt in 't schijnsel van de maan.
Heel stil op ons huisje aan.
Hij brengt zeker iets bij mij !
O wat is ons Jantje blij !

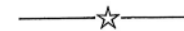

Zandhoven :

Moeder, ik heb Sinterklaas gezien,
Achter de bomen, achter de bomen !
Moeder, ik heb Sinterklaas gezien,

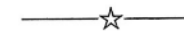

Achter de bomen, ver van hier !
En wat had hij in zijn zak ?
Suikerbonen, suikerbonen !
En wat had hij in zijn zak ?
Suikerbonen met chocolat.

Een ander ook met vele varianten :

Sinter Klaas, goed heilig man,
Trek je beste tabberd an :
Rijd er mee naar Amsterdam.
Van Amsterdam naar Spanje !
Appeltjes van Oranje.
Appeltjes van de hoogste boom !
Sinter Klaas zal komen.

Brussel :

Sint Niklaas kapoentje,
Wat legt gij in mijn schoentje ?
Een appeltje of een citroentje ?

Een nootje om te kraken.
Dat zal mij beter smaken !
Een - twee - dra,
St. Niklaas zit in de scha.
Met zijn ezeltje daarba.
Sinterklaas
Brave Baas
Brengt wat speculaas.

Tisselt-Blaasveld :

Ginder komt een stoomboot af.
Waar dat Sint Niklaas op zat.
Tjoela - tjoela - hopsasa !
Kletsen in de pollekens tralala !

Bornem :

Sint Niklaas,
Brave Baas,
Leg wat in mijn schoentje,
Voor ons lekker kapoentje.
Breng uw ezeltje mee :
Vader zal hem smeden,
Daarna krijgt hij rapen,
Wortelen voor het eten.

W. Van den Broeck uit Asse, tekende een St. Niklaasvaantje, met volgende tekst :

O Sint Niklaas van Smirna
Kom geef ons uit uw firma,
Een spekulasen vent.
Ne suikerkoek met krent,
Een pop om mee te spelen.
Wat stof voor nieuwe kleren,
Wat goedheid in dees dagen,
Om verder mee te dragen.

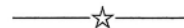

Een westvlaams versje spreekt van het bekende haantje op een stokje :

Sint Niklaas, mijn broere,
Heet je geen Lowie ?
Hij zet zijn kotje in roere,
En hij brengt zijn haantje mee.
Een haantje op een stoksje,
Een nunnetje (hinneke) op een bloksje !
En een violon.
En een trommeltje rom - plong - plong !

Een ander in die aard zingt men te St. Niklaas :

Klaaske, kapoentje.
Leg wat in mijn schoentje.
Wat heeft Klaaske meegebracht !
Vijgen en rozijnen.
Koekskens met kermisbekskens
Een haantje op een steksken
En de pluimekens vliegen er uit.

Deze haantjes op een steksken, die we eveneens terugvinden bij de Sinter Greef en op de Palmpaas, waren deeghaantjes met een pluimpje op de kop en twee pluimen als staart, die licht uitvielen ; vandaar « de pluimkens vliegen uit ».

Zo een haantje op een stokje, maar in pijpjaarde of in steengoed, alsook taai-taai koek (de oudste), wafels, alsmede rozijnen, nootjes en appelen staan als Sinterklaasgeschenk afgebeeld op de 17e eeuwse schilderij van Jan Steen « Sinterklaasochtend » (Rijksmuseum, Amsterdam).

Dergelijke haantjes in pijpjaarde bestonden ook te St. Niklaas-Waas. In deze streek ook waren de Sinterklaaskoeken, die de heilige voorstelt van 1/2 tot 2 kgr. De grootste waren soms wel 2 meter hoog. Ze werden « Klaas » genoemd. Dergelijke grote spekulatiemannen « Greven » stonden indertijd ook te Antwerpen met Half-Vasten voor de vensters van de bakkers te pronken.

Voor de nonnekensscholen, zoals bij ons deze van O. L. Vrouw Presentatie te St. Niklaas en Bornem, ook als zovele andere in Vlaanderen, waren onze volkse rijmpjes en liedjes te min, want ze solferden toen Franse import op :

Saint Nicolas, mon bon ami,
Descendez du paradis
Vite, vite, vite.
Mon bon amite
Pour vous avoir des bonbons
Et des macarons.

of :

Au grand Saint Nicolas, patrons des écoliers,
Apportez moi du sucre dans mon panier.

Voor deze die gedurende het jaar zich niet al te best gedragen hebben, is het een bang afwachten of er 's morgens in de korf of de klomp geen roede of gard zal te vinden zijn. Op een oud prentje staat deze vermaning op te lezen :

Voor een ongehoorzaam kind,
Dat naar geen ouders raad wil horen,
Daar is 'n roe ten deel beschoren ;
't Is Nikolaas die deugd bemint.

En deze die een wijm, roede of gard gekregen hebben, ofwel geheel niets, dan schalt opeens het bijtend schimplied uit hun keel :

Sinte Klaas te peerde
Je rijdt mê z'n neuze in d'eerde,
Je rijdt mê z'n neuze in 't baggerslijk,
Sint Nikolaas heê vele gelijk.

(Oudb.)

Vele van de in die liedjes vermelde snoep, en lekkernijen, zijn van legendarische oorsprong : brood, koekemannen en spekulaas, de taai-taai is van oudere datum, peperbollen, amandelbrood, appeltjes, die door de schouw worden gebracht. De **schouw**, is de koker der geestenwereld, de verbinding tussen de hogere wezens en de gewone stervelingen, langs de schouw kwam in de Middeleeuwen ook de heks naar binnen, de haard, de aloude offerstede en middenpunt van het intieme huiselijke leven. Door de schouw dalen ook de huisgeesten tot de haard af, zegt Prof. J. Schrijnen. Tot slot van die snoeperij werden lange tijd ook marsepijnen scheepjes geschonken. (Legende van de boten die geladen met graan Myra binnenvaren). Het kinderliedje hierop luidde :

Bring me een schuitje
Bring me e schuitje van lekkerding.

In marsepijn waren ook o.a. : figuren als het paard en het varken. (Herinnering aan oeroude offers). Marsepijnen **hartjes** of heiligmakers werden door verliefden onderling verstuurd. Soms was

de marsepijn vervangen door **stopverf**, wanneer het hartje voor een ontrouwe **vrijster** bestemd was.

Een oud gebruik ten slotte dat totaal is verloren gegaan is nl. het « afzouten ». Oudere kinderen die het toch waagden hun klomp naast de schoorsteen of haard te plaatsen in de hoop wat lekkerrijen te ontvangen, vonden op Klaasmorgen een handvol zout in de klomp. Meteen was het voor hun duidelijk, dat ze te oud waren geworden voor geschenken en snoep.

St. NIKOLAAS VAN TOENTINO.

Een laatste soort St. Niklaasliedjes zeggen dat Sint Niklaas naar Spanje gezonden werd om lekkerding te halen. Er zijn er die verwijzen naar zgn. « zonneliederen » uit de mythische tijd. 't Is wat ver gezocht. In de XVIe eeuw speelde Spanje een grote rol. Tevens was er ook een intens handelsverkeer tussen Spanje en onze gewesten en onze schepen brachten kostbare vracht en lekkere dingen vandaar. Daarbij, hiervoor, zegt De Pillecijn, zou men een bewijs kunnen zien in een oud vlaams liedje, waarvan men zelfs terwille van het rijm op « lekkerding » een andere St. Niklaas voor de onze in de plaats geschoven heeft, en wel de Heilige Augustijner monnik Nicolas van Tollentijn, in het liedje verbasterd tot Tollenting.

Sint Niklaes van Tolenting,
Breng mij meê wat lekkerding,
Lekkerding van Spanje.

En ook hierop menige variante :

Sint Niklaas van Tollentin
Breng mij eens een lekker ding
Een lekker ding van safferaan
Ik zal 't al in mijn korfje slaan.
Mijn korfje staat te verkoopen :
Tien pond en een half
Een koe is geen kalf,
Een paard is geen zwijn
Morgen zal 't Sint-Nicolaas zijn.

Deze St. Nikolaas van Tollentijn in Spanje, van de orde der Augustijnen, zijn naamdag was op 10 september, werd bijzonder gediend tegen veeplagen. In deze kloosters wijdt men kleine broodjes om te eten te geven aan het vee dat aan ziekte lijdt en bedreigd wordt met de pest. Dat verklaart zich door een voorval

uit zijn leven. Tijdens een grote ziekte aanriep hij Maria, die hem verscheen, en beval hem aan een liefvallige dame der stad een stuk vers gebakken brood te vragen. Hij moest dit brood in 't water doppen en eten ; daardoor werd hij terug gezond.

Volgens Jos van Balberghe, deelde men in de kerk van de hh. Petrus en Paulus te Mechelen kleine ronde broodjes uit. Hierop was de heilige afgebeeld als abt met bisschopsstaf in de hand. In deze kerk was ook van ouds een broederschap van de H. Nikolaas van Tolentino, 't welk wellicht zijn oorsprong heeft te danken aan het Augustijner klooster, tenzij men er een herinnering in zoekt aan Margaretha van Oostenrijk, wier gemaal Filibert van Savoye een bijzondere godsvrucht had voor deze heilige. Om deze reden liet ook zijn gemalin de kerk van Brou, waarin zich de grafsteden van Filibert, Margaretha van Bourbon, zijn moeder en Margaretha, zijn vrouw, aan de H. Nikolaas van Tollentinen toewijden.

Schellens in zijn kroniek schrijft :

« 2 September 1834. In St. Pieters groote solemniteit met beginnen der noveen van den H. Nicolaas van Tolentinen, die aldaar voor d'eertse maal gevierd werd. Eertijds werd hij geëerd bij de Augustijnen van waar 't beeld is gekomen. »

Een boekje der XVIIIe eeuw geeft een kort verhaal over de oorsprong en gebruik des Broods. Dat ter eeren van den H. Nicolaus van Tolentijn werd gewijd in alle kerken der Ermyten van St. Augustijns-Orde. Tot Brugge bij Cornelis de Moor, Boekdrukker in de Philipstokstraat.» — Hierin wordt verteld dat de heilige na het nutten van het brood dat de Maagd Maria hem toebeschikt had, van zijn zware ziekte verlost werd, waarna hij dadelijk dit brood aan andere zieken te eten gaf, en hierdoor de gezondheid weder bekwamen. Doch het brood der Maagd raakte op ; de zieken bleven echter hem bidden en smeken. Daarom wijdde hij een ander brood, dat dezelfde kracht had om ziekten te genezen. Ook na de dood van de H. Nikolaas, kwamen de zieken naar 't Augustijner klooster om brood te smeken. In 't begin wilde de prior daar niet van weten, maar « beschouwende dat Godt aan het Brood ter eeren van Nicolaus gewijde kracht zoude geven om zieken te genezen » stemde hij ten laatste toe. Tenjare 1445 heeft Paus Eugenius IV aan alle Augustijner-kloosters der wereld dit voorrecht verleend.

SINT NIKLAAS EN WODAN.

Meer dan ooit heeft men zich de laatste tijd vragen gesteld omtrent de oorsprong van St. Niklaas en het St. Niklaasfeest. Er is een hele polemiek ontstaan na het verschijnen van K. Meisen's boek « Niklauskult und Niklausbrauch im Abendlande ».

Zijn werk verscheen in 1931, de jaren toen er een ernstige bezinning loskwam tegen de romantische opvattingen van de Gebr.

Grimm, K. Mannhardt, Kuhn & Schwartz, e.a. Het sukses van Meisen vindt zijn verklaring in deze atmosfeer. Maar ook hij zou wel-dra ondervinden dat men niet te eenzijdig gestelde problemen mag bezien en daarop zonder meer gevolgtrekkingen maken.

We kunnen in deze bladzijden dit alles maar zeer vluchtig behandelen. Tot voorkort overheerste de strekking de figuur en het feest van St. Niklaas terug te brengen tot zijn ontstaan in de Middeleeuwen als een katholieke heilige en een kristelijk feest zonder meer. Volgens Meisen moest het teruggevoerd worden tot de tradities van de Middeleeuwse kloosterscholen. Hij probeerde alle gebruiken en overleveringen uit de kerkelijke kultus en de legenden te verklaren. Tot zelfs zwarte Piet was de duivel, die door hem was overwonnen en geknecht. Maar zo eenvoudig is het ook weer allemaal niet.

Er kwam, zoals gezegd, even een grondige bezinning. Het gaat inderdaad niet op in alles een vroegere demon of andere mythische figuur te onderkennen, of simpelweg alles uit de germaanse voortijd te gaan verklaren. De kritiek en het voorbehoud op de opvattingen van deze mannen kwam dan ook op gang.

Maar ook De Groot, Adr. o.a. is niet de enige die echter moeilijk de hele verklaring uit de kloosterschool-pedagogie kon aanvaarden. Hij wijst ook op zovele punten die met onze Sint Niklaas onmogelijk iets kunnen te maken hebben. Hij verwijst op het rijden over de daken, de funktie van de schoorsteen, het optreden van zwarte Piet, de Sinterklazen-omgelingen met hun bel-len en kettingen en zoveel anderen en betoogt : « Terwijl de mythologie twaalf en meer eeuwen kristendom teveel en bagatelle hebben behandeld, lijkt het wel of Meisen omgekeerd weigert een blik te werpen in de duisternis van de volledige bekering van onze voorouders. » (p 53).

Er zijn nog veel meer punten aan te wijzen om de stelling van K. Meisen te ontcrachten. De bevoegde kultuurgeschiedkundigen gaan terug tot in de germ. godsdiensten en de vroeg-kristelijke perioden. In de tijd dat het Kristendom het germaanse godendom nog niet geheel had verdrongen, werden tal van Kultuur-uitingen verweven met de verering van St. Niklaas. De kerk heeft dat indertijd zelf bevorderd. En de tradities zijn ongelooflijk taai ; zelfs onbewust tot in onze tijd zijn nog zoveel sporen blijven voortleven en na te wijzen.

De bekering onzer volkeren heeft eeuwen geduurd ; het was een zeer geleidelijk en langdurig proces. Vooral de feestdagen van de wintertijd hielden verband met het geloof aan de voorvaders. De zendingen ondervonden hoe het volk vasthield aan zijn overleveringen, bijzonder aan de feesten of hoogtijden. En zegt, A. P. van Gilst, ligt het voor de hand dat juist deze hoogtijden moeilijk of niet te elimineren waren. Het nieuwe was nog niet voldoende doorgedrongen tot het diepste wezen der mensen. Vele natuurlijke gebruiken bleven taai verankerd in het volksgeloof en de tradities.

De kerk kon niet anders dan de feesten in haar kalender opnemen en er, evenals aan vele andere gebruiken een kristelijke zin aangeven. Het was daarom dat Gregorius de Grote (600) Bonifacius en andere zendingen de opdracht gaf de heilighdommen niet te vernietigen. Maar ze om te vormen, de gebruiken een kristelijk kleed te geven en de goden te vervangen door heiligen. Op deze manier werden de hoogtijden weder dienstbaar gemaakt aan het Kristendom. En het volk kon op deze wijze zijn feesten blijven doorvieren. Meerdere goden kregen een kristelijke mantel omhangen, zoals, St. Donatus, beschermer tegen het onweer de opvolger werd van Donar, god van donder en bliksem. Zo werd ook St. Niklaas in de plaats gesteld van Odin of Wodan, vruchtbaarheid brengende god, en beschermer van handel en scheepvaart. Wat we ook bij St. Niklaas terug vinden. Later zouden handeldrijvende steden en dorpen naar St. Niklaas genoemd worden. Als beschermer der zeelieden spraken we reeds. Zo werden deze godheden niet alleen gesataniseerd maar ook gekerstend omdat hun verering niet uit te roeien viel.

De schriftelijke bronnen omtrent het St. Niklaasfeest, zegt verder Van Gilst, ontmoeten we eerst in de 2e helft der Middeleeuwen zodat in onze kennis van de historische ontwikkeling een grote lacune is. Het is ook treffend dat het feest van St. Niklaas op 6 december werd gesteld, datum van het Wodanleest. Bij de oude Germanen begon het feest reeds in de nacht van 5 op 6 december, zoals het bij winterzonnenevend gebeurde.

De vervanging van Wodan door de bisschop ging zeer geleidelijk. Het volk en de lagere geestelijkheid, vervolgt onze zegsman, konden niet gemakkelijk afstand doen van de oude gebruiken. Vincens van Beauvais tekende in de XIIIe eeuw in zijn **Speculum Historiale**. Vele St. Niklaaslegenden op, die dit alles illustreert. Hij vertelt dat zekere abt zich kantte tegen het zingen van de responsoriën van St. Niklaas door zijn monniken met de woorden : « Gaat weg van mij, broeders ! Nooit zal ik u toelaten om met nalaten der oude gebruiken, de nieuwe liederen van wereldse geestelijken in de kerk, die ik dien, te gedogen : Het verhaal vervolgt hoe St. Niklaas die abt met de haren uit zijn bed sleepte en mores leerde.

De onbuigzaamheid van de abt past goed in het kader van de vernietigende ijver waarmede de vroegere Middeleeuwen tegen de voorkristelijke kultus is gevoerd, waarvan Karel de Grote alle sporen trachtte weg te vagen, besluit hij.

Sinds Jacob Grimm, die de eerste was die achter het St. Niklaasfeest de Germaanse mythologie vermoedde ; is er veel weg afgelegd. De wetenschappelijke beoefening van de Volkskunde, Archeologie en Godsdienstwetenschappen is degelijk en zeer groot geweest, zodat tegenwoordig de meeste gezaghebbende mannen van beproefde wetenschap, de theorieën van K. Meisen grotendeels hebben verlaten, of er ook fundamenteel voorbehoud hebben op

gemaakt, en ten slotte in St. Niklaas een gekerstende Wodanfiguur zien, zoals o.a. : Prof. J. Schrijvers, Theo Verwijs, Van Gilst, P. A. Farwerck, F. E., Ter Laan.

Ook wordt de mythologische verklaring, die Guido Gezelle gaf in « Rond den Heerd » (jg 4 - 1899) algemeen aanvaard : « Men liet den Ouden afgod Woen en zijn gezelschap varen, van 't geen men hem toeschreef en 't gene men al deed te zijn indachtigheid, te weten o.a. : den laatsten schoof op den akker laten staan voor zijn peerd, enz., dat viel nu gedeeltelijk op St. Nikolaai ; de oude Woensommegang wierd St. Nikolaai's nachtprocessie ; men zette den bisschop te peerd ; men gaf hem eenen zwarten knecht met roede en asschezak, en men zei daartegen Sint Niklaai met den Duivel. » Wij ook aanvaardden dat onze St. Niklaas een synkretisme is van kristelijke en germaanse elementen. En deze elementen zijn niet weg te cijferen : St. Niklaas die als Wodan rijdt op de schimmel over de daken, zwarte Piet, de roede, het offerbrood, de noten, de schoorsteen, St. Niklaas de oude Wodanfiguur, wel het uiterlijk van bisschop gegeven, maar dat ondanks de weinig kristelijke attributen als mijter en kruis, de geest van het Sint Niklaasfeest niet kristelijk is, doch heidens ; al de opgesomde elementen wijzen op de mythische oorsprong. In Nehelania jg 4 (1959) zijn zowel de Groninger Sunnerklaas als de Pommerse Sinte Wode afgebeeld en beide afbeeldingen vertonen een treffende gelijkheid. Zo mag men aannemen dat er een verband bestaat tussen de oude verering van Wode en de latere folklore van Sinterklaas.

Ook het witte paard van St. Niklaas, Sleipner van Wodan, speelt reeds een rol in de Indo-germaanse mythologie. Prof. H. Ochs voert St. Niklaas zelfs terug tot de Salnikulassikultus in het oude Assyrië, die ook over de daken der tempels reed.

Volgens Dr. D. J. Van der Ven is het moeilijk St. Niklaas als een historisch produkt te aanvaarden van Middeleeuwse heiligenverering. Het eenzijdige hagiografische onderzoek der talloze Sinterklaaslegenden heeft wel aanknopingspunten gebracht voor de verklaring van gebruiken die feitelijk met de kristelijke legenden in flagrante tegenspraak zijn. Maar tot een bevredigend resultaat kwam men niet, zodat nog veel vraagtekens overblijven. Het werk van K. Meisen heeft de voortvarende folkloristen die Sinterklaas rechtstreeks als een gekerstende Wodanfiguur aanvaardden, tot de nodige bezinning gebracht. Maar geenszins hebben hier de geschiedenis en de legende definitieve verklaringen kunnen geven voor wat zij in de prae-historie en de mythe verankerd vonden. Sedert het verschijnen van Meisen's werk is de literatuur zo verrijkt met uitgaven op het gebied van het erfgoed, dat vóór- en vroeg-historische tijden ons hebben nagelaten in volkskunst, volksgebruiken, volkszeden en volksgeloof, dat we ook onze Sinterklaas niet zo maar kunnen adopteren als een ieder jaar zich materialiserende « goed-heilig-man » der roomse kerk.

Ook kunnen we de eenzijdige besluitvorming van Ph. De Pillecijn moeilijk aanvaarden dat het St. Niklaasfeest een louter produkt en zijn oorsprong zou vinden in de Middeleeuwse heiligenverering. Daarvoor is ook zijn betoog te mager en allerm minst bewijskrachtig.

Tot slot van ons betoog in deze Sinterklaaswereld laten we nog het standpunt kennen van de gezaghebbende Jan De Vries, auteur van de « Altergermanische Religion ». Volgens hem (De Wetenschap der Volkskunde) : « hebben wij hier te doen met een katholieke heilige en de vorm, waarin dit feest zich nu vertoont kan niet anders zijn dan de Middeleeuwen of de tijd waar de St. Nikolaasviering in West-Europa algemeen werd. Een heilige evenwel die te peerd over de daken rijdt, vergezeld van een zwarte knecht en zijn gaven in een schoen door de schoorsteen laat glijden is een voorstelling, die niet alleen kristelijk kan zijn. De legenden van de heilige geven daarvoor geen enkele verklaring. Daarom heeft men gemeend, dat wij hier hetzelfde verschijnsel hadden dat men ook elders heeft kunnen aantonen : de heilige is eigenlijk niet anders dan een in kerkelijke vormen geklede heidense godheid. Zoekt men voor deze gestalte, die uitsluitend op germaans gebied voorkomt, het prototype, dan ligt het voor de hand aan de op een paard door het luchtruim rijdende Wodan te denken. Daarmede is de figuur van St. Niklaas herleid tot een oorspronkelijke heidense voorstelling, die in kristelijke tijd lichtelijk geretoucheerd is. » (p. 29)

Ontneemt men St. Niklaas zijn zwarte begeleider, de rammelende kettingen, de straffende roedre, dan blijft er niet veel over dan een eerbiedwaardige grijsaard op een paard, dat het luchtruim doorrijden kan. Daaruit kan niemand onze St. Niklaas laten ontstaan, zegt hij verder.

En we besluiten met hem, Heidense gebruiken konden in zwang blijven ook nadat het daaraan ten gronde liggende geloof al lang door het kristendom verdrongen was, omdat wat eenmaal tot vorm geworden is, niet zo licht verandert en blijft bestaan. Maar zulke vorm kan wederom met een nieuwe inhoud gevuld worden en daardoor een nieuwe functie krijgen in het leven der gemeenschap, ook al beantwoorden deze naar hun oorspronkelijke bestemming niet meer aan de behoeften van zijn eigen tijd.

Het St. Niklaasfeest leert ons, dat in een dergelijk gebruik verschillende ontwikkelingslagen over en door elkander heen kunnen liggen. Gezien uit het standpunt van ons volk, kan men zeggen dat er een heidense grondslag is die uit de godsdienstige behoeften van het germaanse volk zelf is ontstaan, en dat in latere tijd van buiten af allerlei nieuwe voorstellingen zich daarover heen gelegd hebben.

We aanvaarden dan ook en besluiten dat onze Sinterklaas, een synkretisme is van kristelijke en germaanse elementen en attributen. En deze elementen zijn niet weg te cijferen.

SLOTBEDENKING.

Het is niet doenbaar in enkele bladzijden de historie van Sint Niklaas met zijn kultus, volksgebruiken en volksgeloof, zijn kinderfolklore, met zijn rol in kerk en kunst, te omvatten. Veel moest onvermeld blijven, wel hebben we getracht in het algemeen een essentieel beeld, een synthese te geven. Talloos zijn de bijdragen in dagbladen, periodieken en verhandelingen, en groot aantal boeken zijn aan hem gewijd. Tot hiertoe echter is nog steeds het grote Sint Niklaasboek voor de Nederlanden niet geschreven. Prof. Dr. J. Schrijnen, Dr. Theo Verwijs, Anton van Duinkerken, Philip De Pillecijn, Jan de Schuyter, hebben in min of meerdere mate een poging gewaagd, zonder echter bevrediging te geven, ze zijn ofwel te zeer éézijdig of te veel onvolledig. Alleen Renaat van der Linden, voor wat St. Niklaas in de kunst betreft, heeft een monumentaal werk gebracht.

K. Meisen « Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande », heeft ons een omvattende en grondige studie geleverd. Doch vele meningen blijven verdeeld. Er blijven nog vele vragen open, vooral wat de figuur betreft van de op zijn schimmel rijdende St. Niklaas en zijn affiniteiten met de mythische germaanse tijd. Er rest voor de cultuurhistoricus, mytholoog, historische vorsers en volkskundigen werk op de winkel.

Spijts dat de goede Sint ook sinds Vaticanum II de bezem in de rug heeft gekregen en van de kalender is afgevoerd, zoals het met andere eerbiedwaardige en populaire sukkelaars is gebeurd, blijft hij toch onverwoestbaar zijn jaarlijkse tocht voortzetten. Hij heeft zelfs onze Sinter Greef of Graaf van Halfvasten, die dan toch zeker in ons Klein-Brabant, zijn gebied gevestigd had, op rust pensioen verdrongen.

Hij is wel met de tijd meegegaan. Immers was hij de mythische figuur, die zoals Wodan met zijn schimmel 's nachts op de daken reed, lekkernijen en gaven door de schouw wierp en de holleblokken en de korfjes vulde, en ook met welgevallen de rapen, peekens en het hooi weggrabbelde voor zijn witte hengst of zijn ezel. Hij verschijnt nu in het openbaar bij klaarlichte dag, en stapt uit de auto, komt per helicopter of luchtballon, troont heel vroom en plechtig in de bazaars, waar hij niet slechts de lieve kinderen ontvangt maar in dienst staat van de commerce. De business heeft in Sinter Klaas een rendabele publiciteit gevonden.

Waar is de tijd der Leuvense kachels en open haarden, toen het gezinsleven beleefd werd in gezelligheid en intimiteit, toen de wind in de schouw speelde en vertelde van vreemde en wonderdingen. De gezinsintimiteit is door T.V. en flikkerlicht verdreven. Heeft het nog zin bij een mazoutbrander, een radiator, zijn schoen of klomp te zetten, met rapen, peeën en hooi. Hebben die gemoedelijke, ongeunstelde kindervijsjes nog betekenis, bij het gebrul van vreemde, disco-bar-geweld, of radio-onzin ? Ge zijt van

't jaar zeven of de tijd der Patriotten. Het klopt niet meer.

De moderne tijden hebben veel vervaagd, veel wat zin en waarde en schoonheid gaf. Het St. Niklaasfeest was eertijds niet alleen een volks- en kinderfeest, maar tevens een gezinsfeest, waar ook de volwassenen mee in opgingen. Dat getuigt « De St. Niklaasochtend » van Jan Steen. Nu nog geeft het een heimwee naar de eigen kindertijd, omdat men nooit ophoudt kind te zijn

Dr. Meerloo ziet in de Sint-Nicolaaskult, doorgetrokken tot de manifestaties in onze dagen, als een feest dat beantwoordt aan een diep geworteld instinctief verlangen in de mens te kunnen **geven**, een behoefte om te scheppen en strijd te voeren tussen goed en kwaad. Over de St. Nikolaaslegenden in het algemeen, zegt hij: In de diepste zin schenken ze de gave van het voortdurende réveil aan de mensen, de zegen(ing) van kinderen die de eerste zekerheden en geruststellingen waren van hun voorouders. Hij leidt onze voortdurende strijd tussen goed en kwaad en zit gedurende de lange duistere wintermaanden in ieders bloed om ons te doorstromen met wereldse en vrome gedachten. Door ons aan te passen aan de huidige tijd en zijn behoeften verloochenen we geenszins onze tradities. Want, zo zegt de Commentator: Als wij het beeld van de oude Sint voor ogen houden en zijn verlangen onzelfzuchtig te helpen en te geven, zelfs in een onze hedendaagse materialistische sfeer, moeten wij in staat zijn blijven te geven om het geven zelf.

Sint Niklaas is ook voor ons groten nog een wonderlijk feest, zelfs voor ons is er nog de verrassing van dat wat de zesde december brengen zal, al hebben we dat heerlijke gevoel uit onze jeugd verloren, toen de heilige ons koude rillingen en angstige nieuwsgierigheid bezorgde.

Ook voor ons is St. Niklaas veranderd; onze geschenken zijn niet meer zoals ze vroeger waren. Ze zijn groter, ingewikkelder en kouder geworden. De overtuiging is er uit geraakt. Het is een feest gebleven, maar de schorre verzen, de grapjes, die men zich onderling veroorloofde, dat alles raakt gedaan.

Onze kinderjaren, zegt nog De Pillecijn, heeft hij gelukkig gemaakt door de weergalm van zijn goedheid. Geen onder ons die met ontroerde weemoed die uren herdenkt van bange hoop bij 't naderen van zijn feest, van zijn kinderlijke vreugde en dankbaarheid bij het ontvangen van zijn gaven.

Hij neme in de nood van deze tijden, terug de plaats in van beschermer, van « Noodhelper », die hij eeuwen is geweest, van een toevlucht voor de armen, voor de verlatenen, voor hen die door het leven en de mensen verlaten zijn. Hij schonk brood; hij schenke ons dat wat hij voor onze vaders is geweest. Hij blijve voor onze kinderen het hoogste wat hun onschuldige vreugde kent. Hij beware de onschuld en de frisheid van hun gemoed en geve ons, als opperste gave van zijn goedheid een jeugd terug die kan geloven in goedheid en edelmoedigheid en in de kracht die van

hoger komt. Spijts de strijd door het Calvinisme tegen het St. Niklaasfeest en zijn geplogenheden als een « heidensche-afgodische superstitie », de miskennis en vernedering door de modernistische progressisten van Vaticanum II, en de moderne tijd die de aureool van de op zijn schimmel rijdende en weldoende man, naar het rijk der schimmen of het Oudheidkundig Museum trachtte te verwijzen. Toch blijft hij een reële aanwezigheid en zal hij ook deze tijd overleven, want ook de mens van alle tijden heeft symbolen nodig, waarin hij kan geloven.

Het is maar goed ook. Want ook de wereld der kleinen is al te zeer ontlusterd, Men heeft een stuk romantiek, het wonder en de verrukking aan de kinderwereld ontrukkt. Het kind wordt heden te vlug groot gemaakt. Het moet groeien in de wereld die het eigen is. Het is onmethodisch en onpsychologisch. Spijts alle grote theoriën heeft onze tijd de waarachtige kinderpsyche niet goed gevat en ook het « Jaar van het kind » heeft daar niet veel aan veranderd. Het is ook niet alleen het materiële maar evenzeer het geestelijke dat zijn rechten heeft.

Want, zegt Dr. Bruno Besselheim, de jeugd moet niet te vroeg worden beroofd van zijn geloof in Sinterklaas; goedaardige en tegelijkertijd zinvolle fantasie is in deze harde wereld een belangrijk bezit.

En we besluiten met dit zinvol « ghebeedeke » uit de XVe eeuwse handschrift, berustend in het stadsarchief van Kortrijk :

S. Nycholaus,

Ik groete U, heilighe vader S. Nycholaus, een uutvercoren vriend Gods, ende een hoeghe bloeme der priesteren alre schoenst voer Gode ende wonderlic in den Mirakelen, Wij bidden di, weest ons hier in desen ellendighen dale, een beschermer ende een leedsman tot Gode; daer wij mettij Gode altoes moeten aensien ende loven in vreuchden. O Weerde Vader, bidt voer ons, want wij gheloven overmits dyn ghebedt gheholpen te worden. Amen.

Jos de Keersmaecker
Louwmaand, 1980.

LITERATUUR.

- DE SCHUYTER, JAN — Sint Niklaas in de legende en in de Volksgebruiken. Boekuil, Karveel, Mtw. XCMXLIV.
- VAN GILST, A.P. — Sinterklaas en het Sinterklaasfeest. Veenendaal, 1969.
- VERWIJS, THEO — Sinterklaas. 's Gravenhage, 1863.
- VAN RAEPHODST, MARIJKE — Sint Nicolaas, leven en legende. Vert. van Martin Ebon, Sant-Nicholas, life and legend. Alphen aan de Rijn, 1977.
- CROZIER, ERIC — The life and legends of Saint Nicholas, Patron Saint of Children. London, 1949.
- DE VORAGINE — Legenda Aurea.
- MEISEN, KARL — Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande. Düsseldorf, 1931.

- MORAU, HUGHES, A. — The story of Santa Claus. Palo Alto, 1952.
- VRANKEN, JOS — 17 Sint-Nicolaasliederen en 32 Kerstliederen. Amsterdam, z.d.
- METKENS, SIGRID — Sankt Nikolaus. Duisburg, 1966.
- RAHMEN, ALICE — Nikolauslegenden. München, 1963.
- DE PILLECJIN, PHILIP — Het Boek van Sint-Niklaas. Brussel.
- TEEUWEN, P. NORB. & DE KESEL, G. — St. Niklaas van Tolentino, een volksheilige in Vlaanderen. Gent, 1946.
- DE GROOT, ADR. — Sint Nicolaas, patroon der liefde. Amsterdam, 1948.
- ANRICH, G. — Hagios Nikolaos ; der heilige Nikolaos in der Griechischen Kirche, 2 dl. (1913-1917). Berlin, Leipzig.
- SCHRIJNEN, PROF. DR. J. — Nederlandsche Volkskunde, 2 dl. (1916).
- SCHRIJNEN, PROF. DR. J. — St. Nikolaas.
- TER GOUW, J. — De Volksvermaken, 2dl. Haarlem, 1871.
- JONES, CHARLES, W. — « Knickerbocker », Santa Claus. New-York, 1947.
- DE WARSAGE, R. — Le Calendrier populaire Wallon, Anvers, 1920.
- VERKEST, MEDARD — Twee Santen in een folkloristische Tabbaard : St. Nikolaas, St. Merten. Tongeren, 1889.
- CELIS, GABRIEL — Volksch Kalender voor het Vlaamsche land. Gent, 1923.
- DRYVER, F. W. — Mozaïek. Groningen, 1925.
- DE REINSBERG-DURINGSFELD, BARON — Das festliche Jahr der Germanischen Völker. Leipzig, 1922.
- DE REINSBERG-DURINGSFELD, BARON — Calendrier Belge, 2dl. Brux., 1864.
- DE REINSBERG-DURINGSFELD, BARON — Traditions et légendes d. C. Belgique, Brux., 1870. 2 dl.
- ALBERS, DR. F. H. — Das Jahr und seine Feste. Stuttgart, 1917.
- VAN DE VELDE, KAN. — Feesten van het kerkelijk jaar. Brugge, 1929.
- SCHOTEL, PROF. DR. G. D. — Het Oud-Hollandsch Huisgezin der zeventiende eeuw, 2dl., 2e verb. Uitg. Arnhem.
- OBERLE, K. A. — Überreste Germ. Herdentums im Christentum. Baden-Baden, 1883.
- CHAMBERS, E. K. — The Mediaeval Shage, 2dl. Oxford, MCMIII.
- NANNINGS, H. G. — Brood- en Gebakvormen en hun betekenis in de folklore. Scheveningen, 1932.
- WREDE, A. — Rheinische Volkskunde. Leipzig, 1922.
- WELTERS, H. — Feesten, Zeden en Gebruiken in Limburg. Venlo, 1877.
- VAN DER MOLEN, S. J. — De Friesche Kalenderfeesten. Den Haag, 1941.
- VAN DER MOLEN, S. J. — Levend volksleven. Assen, 1961.
- VAN DE VEN, D. J. — Neerlands Volksleven. Amsterdam, 2e dr.
- VAN DE VEN, D. J. — Ons eigen volk in het Feestelijk Jaar. Kampen, z.d.
- GROLMAN, H. C. A. — Nederlandsche Volksgebruiken en kalenderfeesten. Zupphen, MCMXXXI.
- VAN DER GRAFT, DR. CATH. — Nederlandsche Volksgebruiken bij Hoogtijden. Amsterdam, 1947.
- HEYNS, POL — Antieke Kalenderprenten.
- VER ELST, ANDRE — Folkloristische Tijdspiegel voor België. Brussel, z.d.
- BERGER, LEO, ERNST — Nikolaus. Volksbuch, Don Bosco Verlag, München, 1965.
- HOFFMANN-KRAEYER, PROF. DR. F. — Handwörterbuch d. deutschen Aberglaubens.
- RENZO, SERENO — Some observations on the Santa Claus Custun in « Psychologie » dl. 14 nr 4. 1951.
- DE VRIES, JAN — De Wetenschap der Volkskunde. Amsterdam 1941.
- FARWERCH, F. E. — Noordepese Mysteriën en hun sporen tot heden. Deventer, 1970.
- VAN VLOTEN, DR. J. — Nederlandsche Baker- en kinderrijmen. Leiden, 4e dr. 1894.
- DE COCK, A. en TEIRLINCK, IS. — Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland 8 dl. Gent, 1902-1908.

graag
 onze medewerking
 aan initiatieven
 die
 DE MENS
 vormen
 geestelijk verrijken
 ontspannen
 gezond vermaken

**konstruktie
 j. lambrechts
 ruisbroek**

LOUIS DE SMEDT

VAST TAPIJT

A. Van Landeghemstraat 93 - 105

WILLEBROEK

Tel. (031) 86 66 08 en 86 76 29

● ONDANKS INFLATIETIJD

GOEDKOPE TIJD

BIJ LOUIS TAPIJT !

PLANAFDRUK - FOTOCOPIE

MULTICOPIEWERKEN

BUREEL-, TEKEN- & SCHOOLGERIEF

Fr. PERSON

A. Van Landeghemstraat 85 2660 WILLEBROEK

Tel. (031) 86 63 84

VERZEKERINGEN

Staf SOMERS

HOOFDBUREAU :

Clemenshoek 16 - 2638 REET - Tel. (031) 88 20 31

SPECIAAL BUREAU VOOR AUTOVERZEKERINGEN :

Antwerpsestraat 258 - 2650 BOOM - Tel. (031) 88 40 48

VISHANDEL

VAN BREEDAM

Opv. H. CAUTERMAN

L. De Naeyerplaats 9 2660 WILLEBROEK

Tel. (031) 86 60 16

VOOR AL UW VERZEKERINGEN

WEND U TOT

A. DE BONDT

Broekstraat 70

2662 BLAASVELD

Restaurant ESPERO

Aug. Van Landeghemstraat 67

2660 WILLEBROEK

Tel. (031) 86 85 10

Gesloten maandag en dinsdag.

Specialiteit : PEPPERSTEAK — MOSSELEN ✓

SOCIETE CARBOCHIMIQUE

ASED n.v.

Gekorrelde stikstofmeststoffen

Vloeibare meststoffen « Tertrasol N » en « Tertrasol N + P »

Complexe samengestelde meststoffen : Ecased en Tertre-Auby

Bladvoeding : Tertrel

Magnesiumoxyde onder gemicroniseerde vorm : Maneltra Magnesium

Handels- en landbouwkundige

Renaissancelaan 12

—

1040

BRUSSEL

Tel. (02) 36 20 80 - (02) 33 01 73

Spaar voor de thuis van uw dromen.

— Na 3 jaar sparen leent de KB U 10-maal uw gemiddeld spaarbedrag op « spaardersvoorwaarden ».

Wie spaart bij de KB kan er ook lenen om te bouwen of een woning te kopen. Sparen en lenen gaan bij de KB immers hand in hand. Vandaar de naam « Combi-Woningsparen » : een combinatie van sparen en lenen.

Voor nieuwe klanten effent het na 3 jaar ongedwongen sparen de weg naar een eigen haard of naar een tweede woonst. Spaart U al enige jaren bij de KB, dan kan het misschien nog vandaag.

Leg vandaag nog de eerste steen voor uw eigen woning. Loop even binnen in een KB-filiaal. Men neemt er graag de tijd om U het Combi-Woningstaren haarfijn uit te leggen.

KREDIETBANK

'N VERRASSING OP KWALITEIT EN PRIJS

BIJ

NOPRI

VAN LANDEGHEMSTRAAT 54

WILLEBROEK

ST-THERESIA COLLEGE

Veldstraat 11

2920 KAPELLE - OP - DEN - BOS

Tel. (015) 71 11 94 en 71 13 80

— **Basisschool :**

5e en 6e leerjaar

— **Oude humaniora :**

Latijn - Grieks

Latijn - Wiskunde

— **Nieuwe humaniora :**

Moderne

Economische

Wetenschappelijke A

Externaat

Half - internaat

Voor een mooie ingerichte keuken

Vraag eens prijs aan

Dlwa-Keukens

- alle kombinatiemogelijkheden
- perfecte afwerking
- gratis prijsopgave
- verdelers over gans België

2658 RUISBROEK - PUURS

Schoolstraat 9

Tel. (031) 86 60 25